

O'ZBEKISTONDA INTERNET VA AXBOROT XAVFSIZLIGI RIVOJI

Inomov Doniyorjon Ilxomjon o'g'li

I. Karimov nomidagi TDTU Qo'qon filyali

Anotatsiya

Maqolada internetning mamlakatimiz hududida kirib kelishi va rivojlanish tarixi, shuningdek axborot xavfsizligi kabi masalalarda qisqacha so'z yuritilgan bo'lib, axborot xavfsizligi va uning xururjlariga nisbatan izohlar keltirilgan.

Kalit so'zlar. Internet, globallashuv, axborot xururji, qamrov, tarmoq, foydalanuvchilar.

KIRISH

XX asrning oxiri va asrimiz boshiga kelib hayotimizda "axborot asri", "axborotlashgan jamiyat", "axborot xururji" kabi tushunchalar paydo bo'ldi. Bu esa bugungi kunda axborot tushunchasining ahamiyati oshganligidan, qamrovi kengayganligidan, maqsad-muddaosi o'zgarayotganligidan darak beradi. Axborot endi biror jarayon, voqelik yoki hodisa haqida xabar berish ma'nosidan chetga chiqib, insonlar ongi va ruhiga ta'sir etishning, jamiyatda mavjud qonunqoidalarni va butun dunyo e'tirof etgan umuminsoniy qadriyatlar va tushunchalarni ma'lum maqsad atrofida birlashgan ayrim guruh va jamoalarning manfaatlariga xizmat qiluvchi o'ziga xos yangi talqinlarini yuzaga chiqarishning, siyosiy, iqtisodiy, harbiy, diniy va boshqa bir qancha qarashlarning targ'ibotchisiga aylanib bormoqdaki, buning natijasida, insoniyat taraqqiyotining ayni pallasida axborotning omma ongiga ta'siri va uning salbiy oqibatlari jamiyatning jiddiy muammolaridan biriga aylanib ulgurdi.

Taraqqiyotning hozirgi bosqichiga kelib, dunyo axborot bozorida munosib o'rin egallashga erishish uchun moddiy ko'rinish va shaklga ega bo'lmagan, faqat aql bilan ko'rish va tafakkur bilan anglash mumkin bo'lgan jiddiy kurash avj olmoqda. Soha mutaxassislarining fikricha, axborot qurollari tushunchasi ostida biror xalq, millat mentaliteti, madaniyati, ma'naviyati, dini, davlatning informatsion va harbiy tizimiga salbiy ta'sir o'tkazadigan maxsus dezinformatsion texnologik vositalarning muayyan tizimi yotadi.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek: "Bugun insoniyat g'oyaviy urushlar, ma'naviy ziddiyatlar, zo'ravon g'oyalarning dunyoni qayta taqsimlashga qaratilgan o'yinlari avj olgan shiddatli zamonda yashayapti. Hozir buzg'unchilik, axloqsizlik va ma'naviy inqirozlar har qachongidan ham xatarli tus olmoqda. Yoshlarimiz bunday sharoitlarda hamisha hushyor va ogoh bo'lishi, fitna va g'arazli maqsadlar, manfaatdor kuchlar turganini bir lahza ham unutmasdan, yoshligidanoq sog'lom tafakkurni shakllantirish lozim¹

¹ Mirziyëev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent: "O'zbekistan", 2017. 488-b

Globalashuv davrida global internet tarmog'ining takomillashgan axborot almashuv vositasi sifatidagi rasmiy va norasmiy kommunikativ axborot tizimidagi o'rni ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jamoatchilik vakillarining kiber internet tarmog'idagi rasmiy saytlarda joylashtirilgan ma'lumotlardan o'z faoliyatida samarali foydalanishi natijasida inson o'zining ijtimoiy, iqtisodiy faoliyati, ma'naviy, shaxsiy talablarini qondirishi uchun chegaralanmagan imkoniyat, auditoriyaga ega bo'ldi. Ta'kidlash lozimki, yangi taraqqiyot bosqichi davrida global kompyuter tarmog'ining jadal rivojlanishi, uning auditoriyasi tobora kengayish jarayoni kuzatilmoqda. 1995 yilda jahonda internetdan foydalanuvchilar soni 10 million bo'lgan bo'lsa, 2005 yilga kelib ular soni 1 mlrd.dan oshib ketgan. Bunday jadal o'sish natijasida global internet inson faoliyatida universal ijtimoiy kommunikatsiya rolini bajarmoqda.² Global internet tarmog'idan foydalanuvchilarning soni 2010 yilda 1 mlrd. 966 mln. kishini tashkil qildi.³ Bugunga kelib, internet 4,5 mlrd. kishining shaxslararo munosabatlardagi innovatsion axborot vositasi bo'lib, turli ijtimoiy guruhlar, jamoatchilik vakillari munosabatlari, o'zaro aloqasida muhim kommunikativ vosita vazifasini bajarmoqda.

O'zbekiston Respublikasida internet rivoji bevosita mamlakat taraqqiyoti bilan uzviy bog'lanadi. U o'zida zamonaviy davlat va aholi turmush tarziga xos barcha bosqichlarni aks ettiradi. O'zbekistonda Internet rivojini quyidagi asosiy davrlarga bo'lish mumkin: 1990-yillar boshi. UUCP ma'lumotlar uzatish tizimida elektron pochta orqali ma'lumot almashish imkoni paydo bo'ldi. Foydalanuvchilar analog modemlar yordamida Moskvaga yoki boshqa shaharlararo qo'ng'iroqni amalga oshira boshladilar. Ma'lumotlar uzatish tezligi 1200-2400 bod (bit/s)ni tashkil qilgan. 1992-1995 yillarda UUCP mahalliy provayderi faoliyatini boshlagan. U tomonidan ko'rsatilayotgan xizmatlar tezligi 9600-14400 bod (bit/s)ni tashkil qilgan. Shundan so'ng BCC (Biznes Aloqalar Markazi), CCC va PERDCA (Silk.org) provayderlari tashkil etilgan. SONET elektron tijorat tarmoqlariga ulanish boshlangan⁴.

2010-2011 yillar. Foydalanuvchilar soni 7,378 mln.ga yoki aholi miqdoriga nisbatan 24 % ga tedi. Bundan mobil Internetdan foydalanuvchilar 4,119 mln.ni tashkil qiladi. Bundan ko'rinib turibdiki, ko'pchilik Internetdan foydalanishda mobil aloqani ma'qul ko'radi. 2010 yilda O'zbekistonda Internet foydalanuvchilari soni 3,2 millionga oshib, 2002 yil bilan solishtirganda o'sish 23,8 %ni tashkil qiladi. O'zbekistonning barcha hududlarida Internet foydalanuvchilari soni muntazam oshib bormoqda va mamlakat aholisining 24 %i xalqaro tarmoqdan foydalanadi. 2010 yil so'ngida Internetdan foydalanuvchi davlat organlari soni 7643 taga yetdi⁵.

² Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Образование как ресурс информационного общества// Социол. исслед. 2005. № 7. -Б 107-108.

³ URL: <http://perevod.yandex.iWeiVids=74327&url=http://wvm.internetworldstats.com/stats.htm> (дата обращения: 24.01.2011).

⁴ Akhmedov, B. A. (2021). Development of network shell for organization of processes of safe communication of data in pedagogical institutions. Scientific progress, 1(3), 113-117.

⁵ Akhmedov, B. A., Kuchkarov, Sh. F., (2020). Cluster methods of learning english using information technology. Scientific Progress, 1(2), 40-43. 7

Global kompyuter tizimidagi norasmiy saytlarda salbiy mazmundagi axborotlar hajmining ko'payishi, axborotlarni nazorat qilish imkonining yo'qligi, internetga nisbatan axborot xavfsizligiga qarshi manba sifatidagi ijtimoiy fikrni shakllantiradi. Ta'kidlash lozimki, internet tarmog'ida turfa axborotlar joylashtirilishi, jumladan, ma'naviy qashshoqlik, axloqiy tubanlikni targ'ib qiladigan, pornografiya, «ommaviy madaniyat» kabi salbiy materiallar ham mavjud⁶

XULOSA

Xulosa qilib shuni alohida takidlash joizki, mamlakatimiz yuqori suratdagi jadallik bilan rivojlangan davlatlar qatoriga kirmoqda va ushbu jarayonda internet tarmog'I hartomonlama muhim ahamiyatga ega. Internet tezligi va xizmatlarining mamlakatimiz turli sohalarida tez va sifatli taminlanishi rivojlanish uchun asos bo'lib xizmat qiladi, ammo ushbu tarmoqning zararli jihatlarini hisobga olgan holda yoshlarni axborot xuruji va internetga qaramlik kabi illatlardan xalos etish jarayonida mamlakat axborot xavfsilik tizimlari sergav bo'lmog'I darkor.

ADABIYOTLAR

1. Akhmedov, B. A., Kuchkarov, Sh. F., (2020). Cluster methods of learning english using information technology. Scientific Progress, 1(2), 40-43. 7.
2. Akhmedov, B. A. (2021). Development of network shell for organization of processes of safe communication of data in pedagogical institutions. Scientific progress, 1(3), 113-117.
3. Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Образование как ресурс информационного общества// Социол. исслед. 2005. № 7. -Б 107-108.
4. URL:<http://perevod.yandex.iWeiVids=74327&url=http://wvm.internetworldstats.com/stat s.htm> (дата обращения: 24.01.2011).
5. www.businessinsider.com
6. www.emarketer.com
7. DSQ telegram rasmiy kanali.

⁶ Зборовский Г.Е., Шуклина Е.А. Образование как ресурс информационного общества // Социол. исслед. 2005. № 7. Б. 118-119